

عنوان درس: پژوهش کیفی در آموزش بهداشت و ارتقای سلامت رشته و مقطع تحصیلی: دکترای تخصصی آموزش بهداشت و ارتقای سلامت

کد درس: ۳۸ سال تحصیلی: نیمسال دوم سال تحصیلی ۱۳۹۵-۱۳۹۴ تعداد واحد: ۲ واحد تئوری

مدرسین: دکتر فیروزه مصطفوی mostafavi@hlth.mui.ac.ir دکتر فرشته زمانی fe.zamani@gmail.com زمان حضور در دفتر کار: دوشنبه 16-18

• شرح درس:

شناخت چالش ها و پاسخ به سوالات مربوط به حوزه آموزش بهداشت و ارتقای سلامت، به کاربرد رویکردهای سیستماتیک علمی پژوهش نیاز دارد. در این راستا دو رویکرد تحقیق کمی و کیفی شناخته و پذیرفته شده است که هر دو لازم و ملزوم و اگر درست انتخاب و استفاده شوند منجر به شناخت چالش ها و در نتیجه توسعه علوم سلامت و ارتقای سلامتی جامعه خواهد شد. هر چند ثابت شده است که مطالعه و بررسی برخی از مسائل بویژه مسائل مربوط به رفتار و سبک زندگی، از طریق تحقیقات کیفی امکان پذیر است، اما هنوز بکارگیری این نوع از تحقیقات در کشور در آغاز راه، و منابع موجود در این زمینه بسیار محدود است و تدریس آن در رشته های بهداشت هنوز محدود است. به همین دلیل دانشجویان برای فراگیری و دستیابی به روش های فوق با سختی های زیادی روبرو هستند.

در تحقیقات کمی یا قیاسی^۱، محقق در واقع یک فرضیه را آزمون می کند. فرضیه ای مانند "مدل X در پیشگیری از رفتارهای پرخطر مؤثر است" این فرضیه مبتنی بر شناخت و پیش فرض اولیه است که محقق، متخصص و یا نظریه پرداز نسبت به پدیده رفتارهای پرخطر دارند. درحالی که این شناخت و پیش فرض ها ممکن است مطابق با واقع نباشند. یکی از بهترین راه های شناخت پدیده های رفتاری و انسانی، درک و شناخت آن از طریق افرادی است که مستقیم یا غیر مستقیم پدیده را تجربه نموده اند. شناختی که از این طریق بدست می آید به واقعیت نزدیک تر است. در اینصورت تعریف و توصیف کامل و درستی از آن پدیده پیدا می شود و به تبع آن بهتر می توان آن پدیده یعنی رفتارها را پیش بینی و کنترل کرد. این رویکرد در مطالعات انسانی را رویکرد کیفی^۲ می نامند. در این رویکرد پدیده های مرتبط با سلامت، مانند رفتار انسان بدون پیش فرض و شناخت اولیه مطالعه می شود و در عوض محقق یک تعریف و شناخت تازه و واقعی تر بدست می آورد و همچنین با مفهوم مسئله یک ارتباط قوی برقرار نماید و پیشاپیش برای تفسیر مجدد جنبه های دیگر مسدود نمی شود. پدیده های فوق از جمله رفتار در جوامع مختلف ماهیتی متفاوت و متنوع دارد که برای اصلاح آن شناخت کامل و جامع ماهیت و روند شکل گیری آن لازم است. پاسخ به چنین سؤالاتی که مربوط به رفتار و سبک زندگی انسان می باشد و با عوامل گوناگونی مرتبط هستند، نیاز به روش و رویکرد خاصی دارد ماهیت و روند شکل گیری آن پدیده ای نسبی و کاملاً ذهنی است که در علوم انسانی از متد ویژه ای برای شناخت و تبیین آن استفاده می شود. یک پژوهشگر کیفی در موضوعاتی مطالعه می کند که قبلاً در مورد آنها اطلاعات کمی وجود دارد و محقق نمی داند آنچه را نمی داند چیست و دارای چه ماهیتی است. تحقیق کیفی باعث ایجاد بصیرت نسبت به رفتار و سبک زندگی مردم، آگاهی ها، نگرش ها و احساسات، عقاید، ارزش ها و تجربیات می گردد. از ویژگی های منحصر به فرد تحقیق کیفی این است که مناسب مواردی است که پژوهشگر درصدد کشف راه های جدید و غیر منتظره برمی آید. تحقیقات کیفی خود دارای انواع مختلفی شامل: پدیدار شناسی؛ گراند تئوری؛ قوم نگاری؛ تحقیق تاریخی؛ ... است که فراگیری آن توسط دوره تحصیلات تکمیلی موجب توانمندی و آماده سازی دانشجویان برای انجام اینگونه تحقیقات و نیز تلفیق رویکردهای کیفی و کمی می گردد. در غیر اینصورت آنها توانایی لازم برای پاسخگویی به بخش عمده ای از سوالات حوزه سلامت را بدست نمی آورند. بنابر این نیروی انسانی مسئول و مجری بخش سلامت در آینده قادر به مطالعه و کشف عوامل ناشناخته تأثیر گذار بر سلامت نخواهد بود.

• اهداف کلی (مطابق با سرفصل)

- شناخت اساس نظریه های روش های تحقیق کیفی
- آشنایی با نحوه طراحی و اجرای مطالعات کیفی

• اهداف آموزشی:

- از دانشجویان محترم انتظار می رود در پایان این درس قادر باشند :
۱. اهمیت روش های تحقیق کیفی در پاسخگویی به سوالات حوزه سلامت را شرح دهند.
 ۲. تفاوت تحقیقات کمی و کیفی را تشخیص شرح دهند.
 ۳. انواع تحقیقات کیفی را نام دهند.
 ۴. روش پدیدار شناسی را شرح دهند.
 ۵. روش گراندد تئوری را شرح دهند.
 ۶. روش قوم نگاری را شرح دهند.
 ۷. روش تحقیق تاریخی را شرح دهند.
 ۸. Action research را شرح دهند.
 ۹. انواع روش های دستیابی به داده ها را شرح دهند.
 ۱۰. انواع مصاحبه را شرح دهند.
 ۱۱. نحوه مصاحبه در گروه متمرکز را شرح دهند.
 ۱۲. انواع مشاهده را شرح دهند.
 ۱۳. نحوه تجزیه و تحلیل متون شرح دهند.
 ۱۴. نرم افزارهای مدیریت و تحلیل داده ها را نام ببرند.
 ۱۵. نحوه نگارش بیان مسئله در تحقیقات کیفی را تمرین کنند.
 ۱۶. یک پروپوزال با رویکرد پژوهش کیفی طراحی نمایند.
 ۱۷. نحوه تلفیق روش های تحقیق را شرح دهند
 ۱۸. نحوه تأمین و ارزیابی اعتبار و استحکام علمی تحقیقات کیفی را شرح دهند.

• روش تدریس:

باتوجه به مقطع تحصیلی دانشجویان، این درس با مشارکت فعال دانشجویان ارائه خواهد شد. به گونه ای که ۵۰٪ از زمان هر جلسه توسط مدرس و ۵۰٪ باقیمانده به بررسی و ارائه کار کلاسی دانشجویان (طبق مفاهیم از قبل مشخص شده) پرداخته خواهد شد.

• فعالیت ها و تجربیات یادگیری دانشجویان:

از دانشجویان محترم انتظار می رود:

- ۱- متناسب با مطلب ارائه شده در هر جلسه، به تمرین و انجام فعالیت یادگیری تعیین شده از سوی مدرس مربوطه در تاریخ مقرر بپردازند. انجام این فعالیت موجب یادگیری بیشتر دانشجویان محترم شده و نارسایی های احتمالی در ارائه مطلب از سوی مدرس انعکاس خواهد یافت و منجر به شفاف سازی بیشتر محتوی ارائه شده خواهد شد.
- ۲- با مطالعه منابع و مقالات مرتبط زیر بنای علمی و معلومات خود را تقویت نمایند و یافته های پژوهش های جدید را در جهت ارائه فعالیت های یادگیری تعیین شده استفاده نمایند. با عنایت به موضوع پیشنهادی هر دانشجو دو مقاله مرتبط (فارسی و لاتین) را تهیه و ارائه خواهند
- ۳- حضور منظم در کلاس های درس و شرکت در مباحث علمی.

• روند ارزشیابی:

- ۱- ارائه فعالیت های کلاسی ۳۰٪
- ۲- امتحان میان ترم و مشارکت فعال در مباحث کلاس ۳۰٪
- ۳- حضور منظم و پاسخ به سوالات مطروحه ۱۰٪
- ۴- امتحان پایان ترم ۳۰٪

• برنامه زمانبندی ارائه موضوعات درس و فعالیت های یادگیری

جلسات	تاریخ	رئوس مطالب (مفاهیم مورد انتظار تدریس)	فعالیت فراگیران	مدرس
اول		- مقدمه و معرفی درس - عوامل مؤثر در انتخاب روش کمی و کیفی - دلفسفه تحقیقات کمی و کیفی	شرکت در بحث	دکتر زمانی
دوم		- تعریف مفاهیم - انواع و تفاوت تحقیقات کمی و کیفی	مطالعه، و شرکت در بحث	دکتر زمانی
سوم		- قوم نگاری ethnography	مطالعه، جستجوی متون و مقالات مرتبط، ترجمه و شرکت در بحث	دکتر زمانی
چهارم		- تحقیق عملکردی Action research	مطالعه، جستجوی متون و مقالات مرتبط، ترجمه و شرکت در بحث	دکتر زمانی
پنجم		- نحوه انتخاب همکاران یا مشارکت کنندگان (Sampling). - جمع آوری داده ها ، روند مصاحبه و کد گذاری اولیه	مطالعه و شرکت در بحث و تمرین	دکتر زمانی
ششم		- تحلیل محتوی و انواع آن	مطالعه و شرکت در بحث و تمرین	دکتر زمانی
هفتم		- تجزیه و تحلیل در تحقیقات کیفی	مطالعه و تمرین	دکتر زمانی
هشتم		- نظریه پایه ای Grounded-Theory از دیدگاه استرابت	شرکت در بحث	دکتر زمانی
نهم		- نظریه پایه ای Grounded-Theory	مطالعه، جستجوی متون و مقالات مرتبط، ترجمه و شرکت در بحث	دکتر مصطفوی
دهم		- امتحان میان ترم و رفع اشکال		
یازدهم		- پدیدار شناسی Phenomenological phenomenology	مطالعه، جستجوی متون و مقالات مرتبط، ترجمه و شرکت در بحث	دکتر مصطفوی
سیزدهم		- <i>Trustworthiness or Rigor</i> دقت و استحکام علمی - (اعتبار و پایایی در مطالعات کیفی)	مطالعه، جستجوی متون و مقالات مرتبط، ترجمه و شرکت در بحث	دکتر مصطفوی
چهاردهم		- مطالعه تلفیقی ، میکس متد - <i>triangulation , mixed method</i>	مطالعه، جستجوی متون و مقالات مرتبط، ترجمه و شرکت در بحث	دکتر مصطفوی
پانزدهم		- مطالعه تلفیقی یا میکس متد - <i>triangulation or mixed method</i>	مطالعه، جستجوی متون و مقالات مرتبط، ترجمه و شرکت در بحث	دکتر مصطفوی
شانزدهم		- نحوه طراحی پروپوزال در تحقیقات کیفی	تمرین - پرسش و پاسخ	دکتر مصطفوی

1. Grbich C. *Qualitative Data Analysis: An Introduction*. London, SAGE Publications, 2007.
2. Charmaz K. **Grounded theory: a practical guide through qualitative analysis**. 2006
3. Heath H, Cowley S. **Developing a grounded theory approach: a comparison of Glaser and Strauss**. *International Journal of Nursing Studies* 2004; 41: 141-150
4. Polit, F.D. (2006). *Beck, C.T., Essential of Nursing research*. 6th edition, Lippincott Co, Philadelphia
5. - Glaser, B.G., (1992). *Basics of Grounded Theory Analysis*. Emergence versus Forcing. Sociology Press, Mill Valley, CA, USA.
6. Strauss, A.L., Corbin, J., (1998, 2008). *Basics of Qualitative Research. Grounded Theory, Procedures and Techniques*. Sage Co, California
7. Straubert, H. and Carpenter, D., (2006) *Qualitative research in nursing: Advancing the humanistic imperative*. Philadelphia: Lippincott, Co.
8. Polit DF. Beck CT. *Nursing Research: Principle and Methods*. Lippincott Williams & Wilkins. Philadelphia. PA. USA. 7th ed. 2003;107-284.

• سایر منابع:

9. Ulin, R.P., Robinson, T.E., Tolley, E.E., (2005). *Qualitative Methods in Public Health*. Jossey-Bass Co,
 10. Hsieh HF, Shannon SE. **Three approach to qualitative content analysis**. *Qual Health Res*. 2005;15(9):1277-88.
 11. Nieswiadomy, Rosemarie. (2002). *Fundamentals of Nursing Research*. Third edition. Stamford. Connecticut. Appleton & Lange Co.
 12. Andy BR, Sarvela PD. **Content analysis reexamined: a relevant research method for health education**. *American Journal of Health Behaviour*. 1997;21:222-34.
 13. Graneheim UH, Lundman B. **Qualitative Content Analysis in nursing research: Concepts, procedures and measures to achieve trustworthiness**. *Nurse Education Today*. 2004;24:105-12.
 14. Cavanagh S. **Content analysis: concepts, methods and applications**. *Nurse Researcher*. 1997;4(3):5-16.
 15. Tesch R. **Qualitative Research. Analysis Types and Software Tools**. Bristol: PA: Falmer; 1990.
 16. Mishler E. **Research Interviewing. Context and Narrative**. London: Harvard University Press, Cambridge, MA; 1986.
 17. Korhonen T, Lammintakanen J. **Web-based learning in professional development: experiences of Finnish nurse managers**. *Journal of Nursing Management*. 2005;13:500-7
 18. Krippendorff K. **Content Analysis: An Introduction to Its Methodology**. 2nd ed. Thousand Oaks: CA: Sage; 2004.
 19. Kondracki NL, Wellman NS. **Content analysis: review of methods and their applications in nutrition education**. *Journal of Nutrition Education and Behaviour*. 2002;34:224-30.
- Mullen PD, Reynolds R. The potential of grounded theory for health education research: linking theory and practice. *Health Educ Monogr* 1978; 6(3):280-94.
- Fathalla Mohamed MF. *A Practical Guide for Health Researchers*. World Health Organization Regional Office for the Eastern Mediterranean. Cairo. 2004; (Available at: www.who.int/emro/2004/9290213639.)

۲۰. اسکویی ف، پیروی ح. پژوهش کیفی در پرستاری، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات درمانی ایران، تهران، انتشارات همراه، چاپ اول، ۱۳۸۴، صفحه ۱۰-۲.

۲۱. صانعی ا، نیکبخت نصر آبادی ع. روش شناسی تحقیقات کیفی در علوم پزشکی، مترجم ناهید دهقان نیری و احمدعلی اسدی نوقایی، تهران، انتشارات برای فردا، ۱۳۸۳؛ ۱۰۶-۸۳.

۲۲. پولیت، بک، هانگلر، اصول تحقیق پرستاری، روشها، ارزیابی و کاربرد. مترجم دهقان نیری ناهید و اسدی نوقایی احمدعلی، چاپ اول، تهران، نشراندیشه رفیع، ۱۳۸۴، صفحه ۱۸۶-۱۶۶.